

Rókus balladája

„Az éj komoly, az éj nehéz.
Alsom hát én is testvérek.
Ne szálljon lelkünkre szenvedés,
Ne csipje testünket fereg.”

(József Attila: Külvárosi éj)

Rókus Szeged északnyugati részén, a Belváros, Móra-város, Felsőváros és Béketelep között fekszik. Megközelíteni legkönnyebben az 1-es villamosmal, a Belváros felől lehet. A leszálló előszór gyárakat pillant meg: itt a ruhagyár, a gázgyár, valamivel odébb az ecsetgyár, a konzervgyár és a többiek; itt kezdődik az iparkörzet. Aztán többnyire omló vakolatú, földszintes-egyeleletes házak váltják egymást, kökerítéssel, fake-ritéssel. Kertváros? Távolról sem „esztétikus” annak; a járda és a kocsit közötti füves területet felverte a gaz, átható, jellegzetes bűz árad a nyitott szennyvízelvezető árkokból. „Nyomós” kutak a sarkokon, nyáron poros, télen lehangelő kopár akácfaék. Lovas kocsi csattogása, fejkendős néni, papucsos bácsik sámlikon ülve a kapuk előtt napsütéses, álmos vasárnap délutánokon. Itt nincsenek több emeletes, hatalmas bérkaszárnnyak, mint Angyal-föld háztömbjeiben. Munkásfalú külvárosban? Nehéz a válasz. Rókus balladája talán segít.

Rókus törzslakossága leginkább az ősi szegedi városrészek, Alsó- és Felsőváros szegényebb népéből került ki, céheken kívül rekedt iparosokból, vásárosokból, fuvarosokból. Rég megszokott munkatársuk, a szegénység sok mindent megtanított nekik: a rászorultak leleményességét, amely révén új vagy legalábbis különlegesen szegédivé vált foglalkozásokat teremtek: a cincárságot, vagyis birkaavágó mesterséget, a „profi” fuvaroságot; a kukorica-termesztést felhasználva dísznövények adták a fejüket, innen Rókuson a városban ritkaságszámba menő dísznövénykultusz, gyermekkorom kísértőinek egyike. A hulladékból a Fehér-tó sziklásját felhasználva szappant főztek. S azt vajon hányan tudják ma Rókustól Londonig, hogy a nagy hírfű szegedi szalámi bölcsője is itt ringott, legalábbis ami a Pick-Herz előtti „alapozást” illeti?

A névadó Szent Rókus-kápolna a születés mindenkor borzalmait idézi. Rókus benépesülése egybeesett a XVIII. századi nagy pestisjárványokkal. A kápolnában imádkozók hite életet adott: a név az élni akarás ígéretét őrzi.

Rókus képe egészen a legutóbbi évekig jó százalékos változatlanságot tükrözött. Nemcsak a korai vidéki iparfejlesztés: sok alföldi város külső gyűrűinek képeit súríti magába. Nagyobb változások előestéin ajánlatos végigtekinteni az elmúlt készülőn: engedjünk hát egy röpke kórséta csábításának.

Ha elindulunk Rókus „főutcáján”, a Kossuth Lajos nevével sugárútnak a Nagykőrűttől kifelé eső részén, nagyjából átmenesszük a külvárost. Keresztmetszetet kapunk; itt találkozni a legtöbb emberrel, minden korosztálynak bemutatkozhatunk.

Szombat—vasárnap lanyhul a forgalom, megjelennek a ráfősebben sétálgatók. Nemcsak a pihenőnapok miatt, azazhogy dehogynem; ekkorra időzítették a futballmérkőzéseket. Mert ha alig van is bent a gáz, a víz, ha fűdősoba legfeljebb mutatóba akad, ha a gázgyár fojtó levegője, a konzervgyár vegyes illatai kúsznak is be olykor az ablakokon; sportpálya kettő is van, ahol — akárcsak egykor a nők a főnőben — találkat adnak egymásnak szinte az egész városrészlakosságának férfiemberei. A két pálya között egy pillantást vehetünk tavunkra — mert ezzel is díszkedhetünk. A vasútállomás mellett, a sugárút végén, meglepően nagy területen található, Régebben Búvár-tónak hívták, újabb községet vállalt velünk: Rókusi-tónak nevezik.

Pár utca, itt a temető és a Körtöltés utca, különösen frapánsan kifejezve nevét: a lakott terület határa volt ez az utca — szegedi gondolkodással tehát valóban „körtöltés”; mögötte mező, vidék a városban, szántó, telepített erdőszáv, gyerekkorok jégpályái és indiánkóborlásai; a Felsőváros liget. A láthatáron sejtelmesen kéklenek Tarján paelmonstrumai. Visszaérve a te-

metőhöz, a kapun felrezzentenek a vasbetűk: Feltámadunk.

A kapuval szemben a „fonalmentő”, a textilművek fonalüzemének gépcattogása keltheti fel a figyelmet. A különösen kifinomult kézügyességükről ismert vakok dolgoznak itt. Gyermekkorunkban „a vakok gyárának” nevezük.

Visszafelé kanyarodunk, nemsokára feltűnik a kiindulópontra, a villamosmegálló. Mi mérhető le ebből a kis körsztárból, nemigen tudható. Másként lát és itél az, aki a járdaszívet betonját lábával érintve, abban a tudatban néz körül: hazaérkezett.

A régi Rómának is csak egy Forum-a volt. Rókusnak több is van. A kérdésre: hol férközhet közelebb (amennyire sikerül) az idegen a rókusai emberhez, két hely ajánlható. A Villa Negra a Dózsa-pálya lelátóépületében van, menyezete is ehhez alkalmazkodik: ferde, az utca felé magasabb, befelé egyre alacsonyabb, a fal mentén ülő csak görnyedten tud felállni — ha fel tud egyáltalán. A farácsos söntés, a kopott biliárdasztal, az alumíniumhordószékek az évek során bizony sokféle emberit láthattak. Volt idő, amikor a mérkőzés után az URH-s kocsi még késő estig a Negra előtt maradt, bölcs előrelátással. Hasonló volt a helyzet a másik fő fórum esetében is. Vörös neon adja máig az arra járó tudtára: ez a városzerte ismert Rókusi Étterem — csak éppen „magyar” nevének a Nejlón. A név eredete számomra kideríthetetlen, homályba vész, ám az mindenesetre tény, hogy a Nejlónban készült pacal legalábbis Szeged-hírd, árai olcsók, zene mindennap. „A forgalmi dömping” szigorúan időhöz kötött: „Na, megint fizetésnap van”, mutat a Nejlón felé a villamosban egy asszony. Délután fél három-három óra felé. Este tíz után is gyakran hasonló a helyzet — csak a cech kevesebb.

Aki a Nejlónban megfordul, megfordul a Cukiban is. A sugárút túlsó oldalán, ebben a csöppnyi kis presszóban lehet csak úgy, menet közben, állva „bedobni” egy felet... s megvenni a süteményt a vasárnapi paprikáscsirke vagy rántott hús mellé.

Hangok Rókus klubjaiból: „Apám, én megmondtam a főnöknek: márciusban lesz a gyerek, a lakásdívataltban megint hátrább soroltak, mért pont nekem szól?” „A kis Wennerből sose lesz balszélső”. „Ez a gép, komám, úgy pörög, mint a...” A mondatfoszlányok felidéznek apám meszes kezét, arcának rándulását, amit, azt hiszem, sohasem fogok elfelejteni, amikor hallotta tőlem az idézetet Kertész Ákos Makrájából: „A magyar iparos, kérem, ha fölmetszik a hasát, fél kézzel összemarkolja a kilógó belét, a másikkal tovább dolgozik.”

Magányos kopott-aktatásuk, három-, négytagú, repedezett körmü asztaltársaságok, születésnapot, névnapot ünneplő összetolt asztalok feleségeikkel, olykor még gyerekekkel is. S ha kissé feszengve megszólal egy kisfiú, „apuka, mért pont' ide jöttünk?"; kész a felelet: „mert ez jó hely, kisfiam”.

Mire is emlékszem először, ha bárhol eszembe villan a név, amelyről Pesten mindenkinek egy kórház jut eszébe — Rókus? Gyerekkoromban az utcánk még földes-salakos volt, a járda köves. A kocsit — nagy misztérium — végtelenbe vesző sín-pár futott, a földbe ágyazva. Ezeket tolták ki a csilléket zörögve, a bűdösen gőzölgő salakkal a gázgyárból a tóra. Nyári alkonyokon mindig vártam, hogy amerre a sínek eltűntek, arról jöjjenek a tehének, kolompszóval. Jöttek is, pásztorgyerek vezette vissza őket a töltés mögötti legelőről, bódüléseik bágyadt nyugalmat árasztottak a lemenő nap fényében. Falusi idill, gyár-oldalban.

Emlékszem az olajpadlós bolt-ra a sarkon (ajtáját befalazták azóta) egy szürke-eső reggelen

— iskolába menés előtt küldött át anyám valamiért. Egy-egy délután az egyemeletes ház férfi kihordták a hokedliket az udvarra — nem lehetett fejelni a sráccokkal — s megkezdődött a kártyaparti a kövidinkás üvegek asszisztálásával, asszonyi zsörtölődésekkel. Egy vizes falnak támasztott teknő a mosókonyhában, egy macskának kitett csirkebél a lépcső alatt, kötélen száradó fehér lepedők — egy kiállítás képei.

Újabb képsor: fojtott idegesség a levegőben, rádió világitó „macskaszeme” az éjszakában, mindig az a dal, amelyre fel kellett állni az iskolában, napközben holdbéli szörnyek a gyár négy sarkán más nyelven beszélő katonákkal, este furcsa, távoli mennydörgés, kérdésemre válaszul: „a söröshordókat gurítják le a kocsiról kint a sugárúton.”

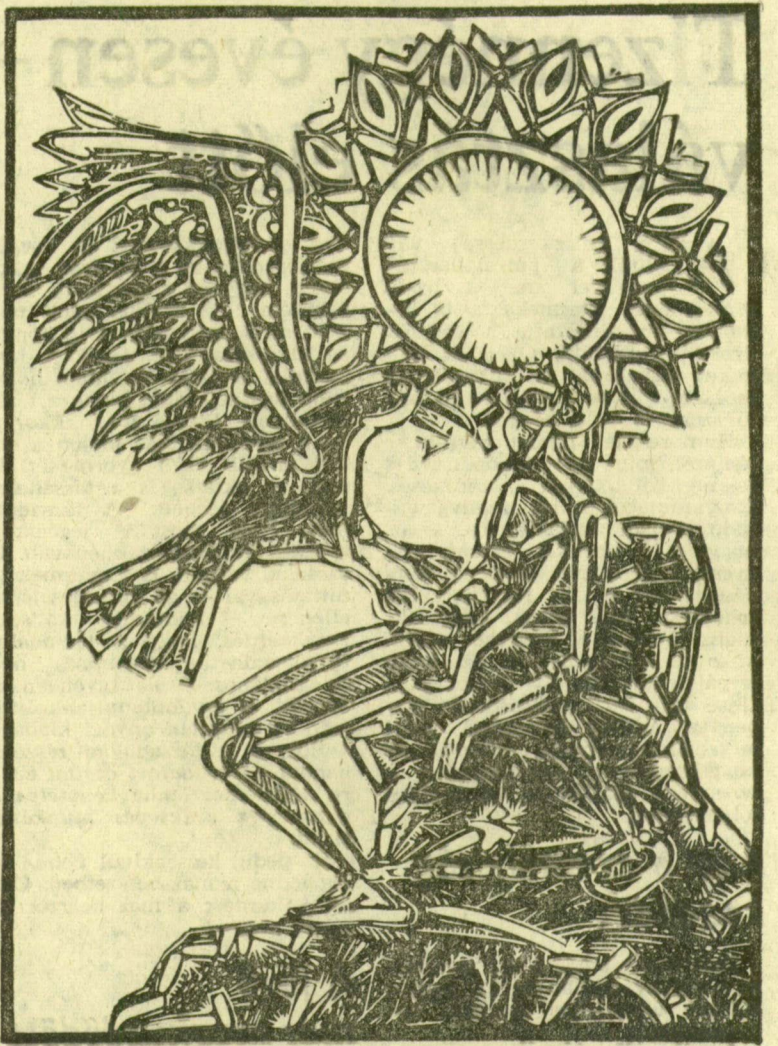
Focizások a gyár oldalában, égig érő por és zsvaj, esténként kieroszakolt fürdés. Hosszú-hosszú utca az iskolába, aminek nevét jóval hamarabb tudtam, mint jelentését: Hétvezér utca. Itt gyújtottam először cigarettára, a szomszédos Rókusi iskola lányai jelentették azt a bizonyos első szerelmet. A jól ismert sarkok az álldogáló kamaszokkal, a rádióból Elvis Presley, Del Shannon és korai, korai Beatles-számok; suta utánzataik egy összetakolt gitáron az árokparton ülvé; készülődés a házübulikra, amelyek oly üdítően-gyakran rendeztetek, hiszen menő banda voltunk, klassz buliakással: a Jenőéknek három (!) szobájuk volt.

Ha mostanában néha járom a rókusai éjszakát, fülemben gicces slágerhangulatok: „járom az utam... de itthon mégis Angyalföldön vagyok...” Mégis valahogyan más ez az egész. Hova tűntek az emlékek régi emberei? Főlöseleg, szinte modoros meditáció. Az utat leaszfaltolták, a srácok megnősültek, a régi dalok csak a slágermúzeumban hallhatók. Vajon miért éppen ezek az emlékfoszlányok maradtak meg, nem tudom. Nem én vonzom őket magamhoz, ők teszik ezt, emlékeztetve. Ugyan miért is, kérdezem, hiszen minden továbbtűnik, változva, végzetes, visszavonhatatlan, kérlelhetetlen mozgással. De csak a kanyarban csikorgó villamos felel, Gyanítom, a tömegvonzás nemcsak a fizikában létezik.

Pillantás a jövőbe: a városfejlesztési tervek értelmében Rókust több ütemben szanalják; alig egy évtized vagy talán még annyi sem, s idáig ér a burjánzó Tarján legújabb polipkarjának Felsővárost is átfogó, hosszú ölelése, az Északi Városrészt. Már hónapok óta beszédtem: a Feltámadás utca végében látni az épülő tízelemeztéseket, amelyek egyre jobban közelítenek a Rókusi temető felé. Más változások megszokott valóságok már: új arcot kapott, átépült a Kossuth Lajos sugárút, az Izabella-híd-felüljáró, s amint az üdőérbe friss vér kerül: másként kezd élni a test. Minden bizonyosan eltűnnek hát az egyemeletes, földszintes házak omló vakolataikkal, a nyitott árkok, talán idővel a Nejlón is. Eg felé rohanó, súlyos tízelemeletes tömbök, fényes ABC-üzletek, mozi, strand, víztorony, új étterem, eszpresszó: elég Tarjánban élni, körülnézni — vizsgálon jövőnket. Játzóterek — „dühöngők” drótkerítéssel körülvéve, szinte még festékszagú padok támláin fiúk, lányok: böm-ből a magnó, a táskarádió. A szemközti tízelemeletes egyik erkélyére pizsamás férfi lép ki, nyújtózik, majd előrekönyöklöve (úgy tünik) közömbösen néz körül. Birtokát vehette így számba valamikor a földbirtokos.

A lenyugvó nap megcsillan az ablaküvegeken, ahogy a Belvárosba érve az 1-es villamosra várok. Fűtőrésze, megkönyebbültem. Nem mintha a jövő képei nem töltenének el bizakodással, hiszen tudom: jobb lesz úgy nekünk. Csak éppen hatalmába kerít egy másik gyerekkori érzés: a Marx téren felállított cirkuszban a bűvészműtatvány után mindig esodáltam, hogy a cili-derbe helyezett virágok helyett fehér galambcsereg rebent az ég felé, de valahogy sehogysem tudtam megfelekedezni a nemléte varázslott virágok színeiről.

DOMONKOS LÁSZLÓ

KOPPÁNY ATTILA PROMETHEUS

Téglássy Imre versei

Honfoglalás

fektetem fájón
tenyerem a földre,
ím érzem: a fű remeg.
Búvok — vadember —
rács mögül kitérve,
ruhám lesz tán a rengeteg.

S el is fogad,
mert ringatózva dajkál
én jó anyám a lösz, a domb.
Elnyúlok hanyatt,
akárcsak Árpád,
embertelen hont foglalok.

Kígyófüvő dong,
mint sok doromb,
én munkás népem
ott dühög,
s ha rámtekint
apám a Nap,
arany leplébe öltözök.

Ha hív a mély,
s egy rög szaval,
bordás barázdák
mellkasán
a porrá vált sereg,
csak hallgatok,
mert nem nesz ez:
agyagba visszavágyó,
törött cserép fakul csak
az omló fal tövében,
s amit mond már nem értem.

Kígyófüvön lilásan
virágok papjai
zizegve prezsbítélnék
s édes porok borától
lerészegedve szállnak
kaptárak távolába
heréiket megölni
s életni — más Herét.

Csatatér

tetteim bölcsőjében
tenyeremben
a holt és élő bőr
egészen békésen
mégfer egymással
a ráncok rajta
észre sem veszik

de fekdj nyugodtan
feküdj mint a kő
amely megdermedt
míg izzadt mélyében
viragokat tejjelt
a duzzadó idő

te is egészen apró
gyámoltalan vagy így
ebben a teknőben
amelyet óriásnak szántam

feküdj csak nyugodtan
feküdj mint a mezőkön
szerteszört halottak
kiket kinnefejtett
egy játékos isten

Életem

életem is szétoldódik majd
furecsa hazugság
hull az eső
vízelvezető rácsán
málladozó fakuló újság

Nádas

jégbefagyott
szép szöke
haját szabadítja ki
Flóra
e halk susogással